

Juhlakirja joka kätkee lajinsa – hyvä niin

Riikka Rossi & Saija Isomaa (toim.): *Kirjallisuuden naiset. Naisten esityksiä 1840-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: SKS 2013. 391 s.

Juhlakirjat ovat oma kirjallisuudenlajinsa, ja niitä on ainakin kahdenlaisia. Yhtäältä on ystäväkirjoja, joissa juhlistava kohde ilmaistaan joko suoraan teoksen alaotsikossa tai välittömästi esipuheessa, toisaalta antologioita, jotka eivät suoraan ilmaise lajiaan, vaan niissä on yhtenäisen teeman alle koottuja, tavalla tai toisella juhlinnan kohteen omiin tutkimusintresseihin liittyviä artikkeleita. Helsingin yliopiston kotimaisen kirjallisuuden professorin Pirjo Lyytikäisen tutkijan- ja opettajantyön kunniaksi julkaistu *Kirjallisuuden naiset* kuuluu jälkimmäiseen lajiin.

Kronologisesti jäsennetyn *Kirjallisuuden naiset* -kokoelman artikkeleissa kuljetaan aina 1860-luvulta 2010-luvulle Fredrika Runebergistä Anja Snellmaniin, vaikka alaotsikossa lähtökohdaksi otetaan oudosti 1840-luku. Kirjallisuuden naiset ovat voittopuolisesti kerrottuja naisia, sillä vain kahdessa artikkelissa tarkastellaan lyriikkaa. Naiset ovat myös kauttaaltaan fiktiivisiä: esimerkiksi Olavi Paavolaisen *Lähtöä ja loitsua* pidetään yleisesti matkakirjana, mutta Tuomas Juntunen todistaa ainakin osan sen tapahtumista ja henkilöistä fiktiivisiksi.

Minna Maijala puolestaan osoittaa, että myös Lucina Hagman on turvautunut fiktion rakentaessaan Canth-elämä-

kertansa kehitysromaanin mallin ja ajan kaunokirjallisten motiivien varaan. Kirjallisuuden naiset ovat lisäksi suomenkielisiä, sillä vain Mari Hatavaran käsittelemä *Täckningar och drömmar* -kertomuskokoelma ja Anna Hollstenin analysoima Carita Nyströmin *Ur moderlivet* -kokoelma edustavat ruotsinkielistä kirjallisuuttamme.

Teosten kontekstikin on voittopuolisesti suomalainen, joskin lavenee, kun Saija Isomaa nostaa tarkastelemissa suomalaisten aviorikosromaanien, Minna Canthin *Salakarinn* ja Juhani Ahon *Papin rouvan*, rinnalle Leo Tolstoin *Anna Kareninan* ja Victoria Benedictssonin *Fru Mariannen*, ja Viola Parente-Čapková lukee L. Onervan *Mirdjaa* osana ranskalaisten esäitien, Germaine de Staëlin *Corinnen* ja George Sandin *Consuelon*, muodostamaa jatkumoa. Myös Helena Ruuska löytää tarkastelemissa Marja-Liisa Vartion runojen intertekstiksi erään T.S. Eliotin runosikermän.

Ensi näkemältä naishahmot tarkastelun kohteena ei vaikuttaisi viittaavaan ainakaan suoraan juhlinnan kohteeseen. Huolimatta siitä, että Pirjo Lyytikäinen on kirjoittanut muun muassa L. Onervasta ja Leena Krohnista, hän ei ole mitenkään leimallisesti erikoistunut naisten kirjoittamaan kirjallisuuteen. Yhteys löytyy paremminkin kokoelman alaotsikon, ”naisten esityksiä”, välityksellä, pohjautuun ajatus taiteen esittävydestä, kuten toimittajat esipuheessaan toteavat, antiikista tuttuun mimesis-käsitteeseen, jota on tarkasteltu Lyytikäisen johtamassa ”Mimeksiksen tyyli” -hankkeessa ja josta hän on itsekin kirjoittanut.

Toimittajat toteavat esipuheessa, että kokoelma on metodisesti moninainen kirjoittajien tarkastellessa kohteitaan omista teoreettisista ja metodisista lähtökohdistaan. Tämän voikin havaita, joskin lajiaspekti näyttää korostuvan: esimerkiksi Saija Isomaa lähestyy tarkastelemaan teoksia lajinäkökulmasta ja myös Viola Parente-Čapková keskittyy lajijatkumoa sekä tekstienvälisyyttä ja konfluenssia painottavaan lähestymistapaan. Tuomas Juntunen lukee Paavolaisen teosta ironisena autofiktiona, ja autofiktion piiriin kuuluviksi ovat laskettavissa myös monet Anja Snellmanin romaaneista, joiden muuntuva kirjailijanaisten kuvaa Päivi Koivisto tarkastelee. Sittemmin itsekin Canthelämäkerran julkaissut Minna Maijala avaa kriittisesti edeltäjänsä tapaa kirjoittaa elämäkertaa.

Mari Hatavara ja Irma Perttula taasen hyödyntävät molemmat lähestymistavassaan narratologiaa: Hatavara harjoittaa Fredrika Runebergin kertomusten narratologista lähilukua, kun taas Perttula käyttää kognitiivisen narratologian mielen teoriaa tarkastellessaan kahta Annika Idströmin 1980-luvun romaania. Riikka Rossi tutkii Jotunin novellien nais-hahmoja realismin tyyppin käsitteen avulla, Antti Ahmala puolestaan kontekstualisoi Joel Lehtosen naishahmot niin kirjailijan nuoruudentuotannon kuin *fin de siècle*n kontekstiin ja Lieven Ameel lähestyy Helsingin julkisissa tiloissa katseen kohteeksi joutuvia naisia kaupunkitutkimuksen näkökulmasta.

Helena Ruuskan metodisena välineenä on intertekstuaalinen analyysi

hänen käsitellessään kahta Marja-Liisa Vartion tuotannon ääripäihin sijoittuvaa runoa. Anna Hollstenin työkalupakista löytyy ekofeminismi hänen pohtiessaan Carita Nyströmin ja Liisa Laukkari-sen äitiysaiheisia tekstejä, ja Lea Rojola puolestaan räjäyttää metodipankin tulkitessaan uudelleen posthumanistisen viitekehyksen avulla feministisen kirjallisuudentutkimuksen lempilasta, Aino Kallaksen *Sudenmorsianta*.

Metodisesta moninaisuudesta huolimatta suurin osa artikkeleista joko hyödyntää tai ottaa tavalla tai toisella kantaa feministiseen kirjallisuudentutkimukseen. Siksi tuntuukin hiukan erikoiselta, jopa anakronistiselta, että toimittajat puhuvat esipuheessa sukupuolentutkimuksesta silloinkin, kun he mainitsevat aiempia tutkimuksia, jotka sijoittuvat selkeästi feministisen kirjallisuudentutkimuksen piiriin. Sukupuolentutkimus-kattotermin käyttö ei ole myöskään perusteltua artikkeleiden kannalta, sillä yksikään niistä ei pohjaa esimerkiksi kriittiseen miestutkimukseen tai lesbo-, homo- tai queer-tutkimukseen.

Tiedän, että artikkeleita on työstetty toimittajien ja kirjoittajien yhteisissä kokouksissa. Suositeltava työskentelytapa on varmaan auttanut välttämään juhla-kirjojen helmasynnin, hajanaisuuden. Pikkuisen risuja antaisin toimittajille etenkin artikkelien lähdeluetteloiden viimeistelystä. Kustantaja saa puolestaan sapiskat kansimateriaalista, joka monta lukuhetkeä vaativan kirjan kohdalla on alkanut rispaantua reunoiltaan. Yhden lapsuksen haluaisin korjata: Sinikka Kallio-Visapää ei kääntänyt koko

Eliotin *Autiomaa* -kokoelmaa vaan vain siihen sisältyvän *Neljän kvartetton* sikermän “East Coker”.

Kokoomateosten arvostelu on siitä hankalaa, että yksittäisten artikkeleiden arvioiminen jää pakosti vähäiselle huomiolle. Itselleni mielenkiintoisiksi osoittautuivat etenkin 1900-luvun alun miehistä katsetta kriittisesti lukevan Ameelin artikkeli, Hollstenin erinomaisesti konstekstualisoidut tulkinnot 1970-luvun äitiyden ja luonnon kytköksestä sekä Rojolan artikkeli, jossa kohdeteosta luetaan todellakin uudessa valossa, suhtaudutaan ymmärtävän kriittisesti aiempaan tutkimukseen ja synnytetään eettinen kysymys inhimillisen ja ei-inhimillisen suhteesta. Uskoisin kuitenkin, että kukin lukija löytää teoksesta itselleen mieluista lukemista. Kiitos kirjasta!

Päivi Lappalainen

Helsinki henkilöhahmojen kokemana

Lieven Ameel: *Helsinki in Early Twentieth-Century Literature. Urban Experiences in Finnish Prose Fiction 1890–1940*. Helsinki: Finnish Literature Society 2014. 241 s.

Pietari, Pariisi, Dublin ja Praha tunnetaan kirjallisuuden kaupunkeina, joiden kaduilla ovat vaeltaneet tunnetut henkilö-hahmot. Näiden kaupunkien kaunokirjalliset kuvaukset ovat toistaneet vanhoja myyttejä ja luoneet uusia. Helsingin

kaupungin historia on lyhyempi kuin Prahan tai Pariisin, mutta Lieven Ameel osoittaa, että Suomen nuorta pääkaupunkia on kuvattu kirjallisuudessa kiehtovasti ja monipuolisesti. Ameel tarkastelee teoksessaan *Helsinki in Early Twentieth-Century Literature. Urban Experiences in Finnish Prose Fiction 1890–1940*, millaisena Helsinki esitetään ja koetaan 1800- ja 1900-lukujen vaihteen ja 1900-luvun alkupuolen suomenkielisessä proosakirjallisuudessa.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran julkaisema teos perustuu Ameelin väitöskirjaan *Moved by the City: Experiences of Helsinki in Finnish Prose Fiction 1889–1941* (Helsingin yliopisto). Tämä ensimmäinen kirjallisuuden Helsinki-kuvauksia käsittelevä laaja tutkimus kyseenalaistaa käsityksen, jonka mukaan Helsinki ei ole merkittävä kirjallisuuden kaupunki. Väitöskirjassa esitellään tutkimuksen teoreettista taustaa ja metodeja laajemmin kuin tässä arvostelussa käytetyssä SKS:n kustantamassa teoksessa.

Tutkimuksen kaunokirjallinen aineisto kattaa yli 60 romaania, novellikokoelmaa ja novellia, joista osa on tunnettuja klassikoita, osa lähes unohtuneita teoksia. Aineiston laajuus takaa tutkimusongelman monipuolisen käsittelyn. Laajimmat analyysit saavat Juhani Ahon *Helsinkiin* (1889), Eino Leinon *Jaana Rönty* (1907), Arvid Järnefeltin *Veneh'ojalaiset* (1909), Mika Waltarin *Suuri illusioni* (1928), Joel Lehtosen *Henkien taistelu* (1933) ja Helvi Hämäläisen *Säädyllyinen murhenäytelmä* (1941). Aineiston mittavuudesta huolimatta

tutkimuksen punainen lanka ei katkea vaan teksti pitää lukijan mielenkiinnon yllä. Tutkimukseen on liitetty lyhyitä katsauksia yksittäisiin teoksiin ja aiheisiin. Tällaiset alle sivun mittaiset katsaukset ovat yleistyneet kirjallisuushistoriaa käsittelevissä teoksissa, joissa ne tarjoavat erilaisia näkökulmia ja koukkuja lukijoille. Ameelin teoksessa lyhyet tekstit jäävät hieman irrallisiksi muista luvuista.

Ameel tutkii, miten teosten henkilöahmot kokevat kaupungin, johon saapuvat tai jossa ovat asuneet jo pitkään. Henkilöiden kokemuksiin vaikuttavat esimerkiksi luokka, tulotaso ja sukupuoli. Naiset kokevat julkisen kaupunkitilan eri tavalla kuin miehet, ja heitä kohdellaan eri tavalla kuin miehiä. Aineiston teoksissa kuvataan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, ahdistelua ja hyväksikäyttöä. Esplanadi on 1900-luvun alun kirjallisuudessa porvariston esittäytymispaikka, mutta yksin kulkevaa naista saatetaan pitää kadulla päivystävänä prostituotuna. Näin käy Leinon romaanin Jaana Rönnylle, joka Esplanadilla kulkiessaan joutuu prostituutioepäilyn kohteeksi ja poliisiasemalle.

Metafora kaupungista naisena tai naisen ruumiina on yksi kielikuvista, joita on käytetty taajaan suomalaisessakin kirjallisuudessa. Ameel käsittelee kiinnostavasti, millaisin kielikuvin Helsinkiä on kuvattu ja miten metaforiset kuvaukset suhteutuvat kirjalliseen traditioon. Helsinki esitetään Ameelin aineistossa vastakkaisuuksien kaupunkina. Sitä kuvataan dystooppisena ja paheellisena vaarallisten viettelysten paikkana mutta myös

ihannoituna kotina. Ameel esittää, että dystooppisuus ja idyllisyys voivat yhdistyä samassa teoksessa: Lehtosen *Rakastuneessa rammassa* kuvattu Helsingin fiktiivinen laitakaupunki Krokkelby on ränsistyneisyydestään ja synkkyystään huolimatta Sakris Kukkelmanin silmissä kodikas ja kaunis paikka.

Kaunokirjallinen Helsinki jakautuu Ameelin aineistossa kolmeen alueeseen: uuteen ja vanhaan Helsinkiin sekä työläiskaupunkiin. Uutena kaupunginosana proosateoksissa esitetään Töölö, jonka 1900-luvun alun uudenaikaiset rakennukset eroavat vanhan kaupungin taloista ja työläiskaupunginosien asumuksista. Tutkimukseen on liitetty muutama kartta havainnollistamaan Helsingin jakautumista osakaupunkeihin sekä teosanalyysija taustoittavia katsauksia ajan yhteiskunnallisiin ja poliittisiin tilanteisiin.

Tutkimuksen teosanalyysissa korostuvat liikkumisen ja muutoksen merkitykset kaupunkikuvauksissa. Esimerkiksi autoajelu öisen Helsingin kaduilla on keskeinen motiivi useissa aineiston teoksissa, jotka kuvaavat yhteiskunnan modernisaatiota ja ihmisten elämän muuttumista. Fyysisen liikkeen ohella teoksissa kuvataan ihmisten liikkumista yhteiskunnallisesta asemasta toiseen. Tutkimuksen ensimmäiset teosanalyysit käsittelevät ylioppilasromaaneja, joissa kuvataan maalaisylioppilaiden saapumista Helsingin keskustaan, sekä teoksia, jotka esittävät panoraamakuvauksia kantakaupungista. Myöhemmin kirjoitetut ja tutkimuksen loppupuolella analysoidut kaupunkikuvaukset keskittyvät

yksittäisiin kaupunginosiin, jotka sijaitsevat keskustan ulkopuolella. Tutkimuksen alussa tarkastellaan nuorten miesten ihannoivaa suhtautumista kaupunkiin ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin, mutta lopussa esitellään ympäristöön, elämään ja yhteiskuntaan pessimistisesti suhtautuvia henkilöihahmoja.

Kaupunkikuvausten ja -kokemusten käsittely laajenee tutkimuksessa teosten lajien ja tyylien analyysiksi. Ameal tutkii, miten Helsinkiä on kuvattu eri lajeihin kuuluvissa teoksissa, esimerkiksi ylioppilasromaanissa ja urbaanissa pastoraalisissa. Joidenkin lajien ja tyyllilajien kohdalla lajirepertoarin käsittely voisi olla perusteellisempää. Ameal mainitsee useiden teosten kohdalla dystooppisuuden, muttei aina selitä, mikä tekee kuvauksesta dystooppisen. Ameal tulkinta Joel Lehtosen *Henkien taistelusta* on yksi tutkimuksen kiehtovimmista. *Henkien taistelu* teuras-tamokohtauksineen, synkkine sumuineen ja rapistuvine rakennuksineen esitetään dystooppisena kaupunkikuvauksena ja menippolaisena satiirina. Tulkinta Krokelyst dystooppisena paikkana on kiinnostava, koska 1900-luvun alkupuolen suomalaista kaunokirjallisuutta on harvassa tutkimuksessa yhdistetty dystopian lajiin. Onko *Henkien taistelu* yksi varhaisista suomalaisista dystopioista? Tässä yhteydessä Ameal voisi esitellä dystooppisten teoksien yleisiä piirteitä ja teoksia, joiden kanssa Lehtosen teoksella on lajijyhteys.

Ameal yhdistää eri tutkimussuuntien metodeja ja rakentaa rikkaan kuvan vuosisadan vaihteen ja 1900-luvun alun Helsinki-kirjallisuudesta. Hän hyödyn-

tää esimerkiksi kaupunkitutkimusta, kaupunkikirjallisuuden tutkimusta ja lajitutkimusta. Metodiyhdistelmä soveltuu muidenkin kirjallisten kaupunkien analysoimiseen, ja Amealin teos inspiroi tutkimaan, miten kirjallisuudessa on kuvattu esimerkiksi Tamperetta, Oulua tai Kuopiota tai miten 1900-luvun lopun ja 2000-luvun Helsinki-kuvaukset eroavat aiemmista. Yksi tutkimuksen ansioista on tyylillinen ja kielellinen selkeys ja vivahteikkaus, minkä vuoksi tutkimus löytää toivottavasti lukijoita myös kirjallisuudentutkimuksen ulkopuolelta. Englanninkielinen teos esittelee Suomen pääkaupunkia muillekin kuin suomenkielisille lukijoille.

Hanna Samola

Ismi post ismi

Karoliina Lummaa & Lea Rojola (toim.): *Posthumanismi*. Turku: Eetos 2014. 337 s.

Mitä on posthumanismi? Onko se jälleen yksi ismi ja yksi post toisensa jälkeen, kuten monitieteisen *Posthumanismi*-teoksen toimittajat Karoliina Lummaa ja Lea Rojola alkupuheessaan kysyvät. Minkälainen on tämä ajatussuunta, jonka kaikki edustajat eivät edes suostu kutsumaan itseään posthumanisteiksi?

Posthumanismin käsitettä pureskellaan niin väsymättä halki kokoelman, että sen määritelmä jää lopulta muhenokseksi. Loputonta kyseenalaistamista voi tietenkin pitää kriittisenä ajatteluna,

mutta voi se myös turhauttaa: vaikka kulttuurintutkimuksessakin on havahduttu siihen, ettei maailma ole pelkkä teksti vaan myös materiaa, niin jäädäänkö jälleen pyörittämään pyhiä käsitteilleitä? Mikäli emme pääse selvytyteen siitä, mitä posthumanismilla edes tarkoitetaan, niin voidaan myös kysyä, että mitä käsitteellä sitten voi tehdä?

Kyyninen vastaus on se, että uudella käsitteellä pidetään kulttuurintutkijat ja heidän merkityksensä hetken aikaa vallan hurjassa liikkeessä. Vaikka onhan niin, kuten teos osoittaa, että käsitteenä posthumanismi syntyi jo 1970-luvulla ja sen juuret ulottuvat ainakin 1960-luvun strukturalismiin ja Jacques Derridan ajatteluun. Toiveikkaampi vastaus taas on se, että juuri posthumanismin käsitteen kautta voimme avata merkittäviä näköaloja aikakautemme kohtalonkysymyksiin ihmisen, (muun) luonnon ja teknologian suhteista.

Posthumanismia kuvataan mainiossa johdannossa niin reaktiona kuin vastauksena huipputeknologiaan sekä sen synnyttämiin ongelmiin. Pohjimmiltaan kyse on teoreettisesta ja tutkimuksellisesta ajattelutavasta, joka purkaa arvojärjestystä inhimillisen ja ei-inhimillisen väliltä. Suuntauksen lähtökohta on ihmiskäsitys, joka haastaa inhimillisen ja ei-inhimillisen vastakkainasettelun ylipäätään. Lisäksi posthumanismiin on vaikuttanut merkittävästi kybernetikka, joka asettaa merkityksen, informaation ja tietoisuuden ihmisen edelle.

Erinomaisena laajennuksena johdannolle toimii Juha Raipolan artikkeli, jossa esitellään käsitteen kahta merkitys-

perinnettä. Ensinnäkin, niin tieteiskirjailijoiden kuin tulevaisuudentutkijoiden vaikutuksesta käsitteellä on viitattu tulevaisuusnäkyihin ihmisen teknologisesta muokkaamisesta, jopa täydellistämisestä. Tässä mielessä posthumanismi on ymmärretty teknologiseksi kehitysoptimismiksi. Posthumanismin toinen ja kriittisydesään osin vastakkainen merkityslinja syntyy yhteiskunta- ja kulttuuriteorioista, jotka korostavat inhimillisen kytkeytyneisyyttä ei- inhimilliseen todellisuuteen ja antiessentialistista ihmiskäsitystä.

Siinä missä Raipola syventää tyylikästä posthumanismin esittelyä, Riikka Homanen siirtyy tarkastelemaan konkreettisemmin teknologian ja ihmisen vuorovaikutussuhteita sikiöseulontaa käsittelevässä artikkelissaan. Huolimatta siitä, että posthumanistinen teoriakehys vaikuttaa postliimatulta, neuvolatyön havainnoinnille perustuva artikkeli on yksi teoksen kiehtovimpia puheenvuoroja pohtiessaan sitä, minkälainen valta teknologialla on ihmisen kehitykselle, jopa ennen hänen syntymäänsä.

Valitettavasti kokoelman rakenne kuitenkin hajoaa lupaavan alun jälkeen: artikkelit olisi pitänyt toimittaa kiinteämmiksi kokonaisuuksiksi ja karsia toisteisuutta sen sijaan, että posthumanismin käsitteen tahmaisuuteen takerrutaan uudelleen ja uudelleen. Esimerkiksi kokoelman puoliväliin sijoittuvassa Jouni Teittisen artikkelissa aiheellisesti mutta jälkijättöisesti muistutetaan, että posthumanismin käsitteellä pitäisi olla myös jotain ”tekoa”. Pian tämän jälkeen Asko Nivala porhaltaa jo koko käsitteen ohi esi-

tellessään – ymmärtääkseni post-posthumanistista – *postbioottisuuden* käsitettä. Ja kokoelman päättävässä manifestissa, jossa Esa Kirkkopelto irtisanoutuu Järjestä, ei mainita posthumanismia lainkaan!

Vakuuttavimmillaan posthumanismi näyttäytyy esimerkiksi Karoliina Lummaan artikkelissa – vaikka Lummaakin täsmentää puhuvansa posthumanismin sijaan humanismin jälkeisestä ajattelusta, kun itse posthumanismin käsite on niin ongelmallinen suhteessa hänen teoreettisiin oppi-isiinsä. Lummaa joka tapauksessa pohtii vaikuttavalla tavalla humanismin jälkeistä luontosuhdetta muun muassa vasten Tyynenmeren jättiläismäisiä jätepyörteitä ja väittää, että ympäristöajattelussa on välttämätöntä omaksua ajatus ihmisestä osana objektien maailmaa subjektin sijaan.

Aivan yhtä arvokkaaksi helmeksi kokoelmassa arvioisin Antti Salmisen artikkelin fossiilisen subjektin synnystä ja jälkifossiilisesta tulevaisuudesta. Salmisen artikkelia lukiessa herää kysymään sitä, miksi posthumanismin käsitettä ei sidota lainkaan ympäristöllisen humanismin kattokäsitteeseen, jossa olennaista on juuri ihmiskeskeisestä historiankirjoituksesta etäännyminen.

Ottaen huomioon posthumanismin kytkökset tieteiskirjallisuuteen ja sen, että molemmat teoksen toimittajat ovat kirjallisuudentutkijoita, tieteiskirjallisuus jää teoksessa yllättävän vähälle huomiolle. Poissaolollaan loistavat myös tieteiselokuvien posthumanistiset tulevaisuuden visiot kyberteknologiasta ja keinoälystä.

Tässä on jo tosin ehditty maailmalla edelle: esimerkiksi Daniel Dinellon teoksessa *Technophobia! Science Fiction Visions of Posthuman Technology* (2005) huomiota saavat sellaiset tunnetut tieteisdystopiat kuten *Blade Runner* (1982), *Terminator* (1984) ja *Matrix* (1999).

Toisaalta mukaan on saatu esimerkiksi esitystaiteilija-tutkija Tuija Kokkonen varsin hilpeitäkin mietteitä omasta taiteestaan. Pohtiihan taiteilija muun muassa sitä, kuinka ihmeelliseltä tuntuu lukea jäkäläkivelle *Gilgameshia* (n. 2100 ea.). Lisäksi Lea Rojolan artikkeli Marja-Liisa Vartion teoksesta *Hänen olivat linnut* (1967) ja Kaisa Kurikan oivaltava tulkinta Maiju Lassilan *Liika Viisaasta* (1915) todistavat, että posthumanistisella luennalla voi tarttua uudella tavalla suomalaisiin klassikkoihinkin. Johdannossa posthumanismin ja ekokritiikin välille pyritään tekemään selkeä ero, mutta näiden kirjallisuusanalyysien myötä se hämärtyy jälleen.

Huolimatta muutamista rönsyistään *Posthumanismi* on mitä tärkein ja suositeltavin teos. Sen lisäksi, että se on ensimmäinen suomenkielinen yleisesitys aiheesta, se on innoittava ja aidosti uusia ajattelutapoja etsivä kokoelma, jonka eettiset teemat koskettavat koko ympäristöllisen humanismin kenttää. Ennustan ja toivon sille pitkää ikää opiskelijoiden ja tutkijoiden läheteoksena – ennen kuin seuraava ismi määrittelee meidät ja merkityksemme jälleen aivan uudelleen.

Toni Lahtinen